

ELS ACADEMICS ROMÀNTICS

JOAN BASSEGODA NONELL

Per tal de concretar el tema del romanticisme acadèmic en aquest article es parlarà únicament dels acadèmics de Sant Jordi amb obres de tipus romàntic neomedieval.

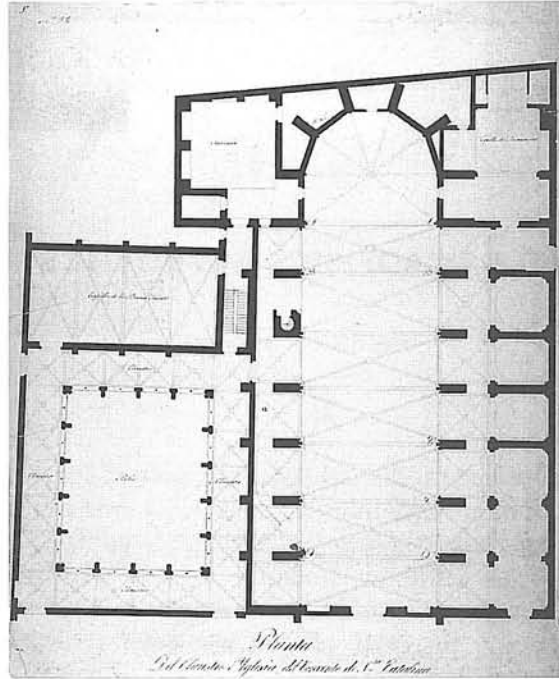
La Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi es creà per Llei de 31 d'octubre de 1849 com Acadèmia Provincial de Belles Arts de Barcelona i, d'ençà de l'11 de juny de 1930, rebé el seu nom actual i competències en matèria artística a tot el Principat.

Per aquesta raó els acadèmics del primer mig segle de vida de l'Acadèmia s'inclouen en ple període romàntic.

El primer arquitecte acadèmic va ser Josep Casademunt i Torrents (1804-1868), ingressat el 24 d'abril de 1850. Ultra el seu projecte de Col·legi del Sagrat Cor de Sarrià, d'estil neogòtic, va demostrar el seu romanticisme amb l'aixecament dels plànols de l'església del convent de Santa Caterina dels frares dominics, mentre era enderrocat, el 1837. La col·lecció dels 10 plànols es conserva a l'arxiu de l'Acadèmia de Sant Jordi. El 1840, un altre acadèmic, el pintor Lluís Rigalt, dibuixà el claustre.

L'arquitecte Francesc Daniel Molina i Casamajó (1812-1867), ingressat a l'Acadèmia el 3 de novembre de 1850, realitzà una obra essencialment neoclàssica, tal com es palesa a la plaça Reial de Barcelona, però a Canet de Mar (El Maresme), hi bastí el grandios santuari neogòtic de la Mare de Déu de la Misericòrida (1853), amb pintures, destruïdes el 1936, de Josep Mirabent i Gatell (1831-1899) i Bartomeu Ribó i Terriz (1835-1907). Els plànols del projecte estigueren a l'Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya.

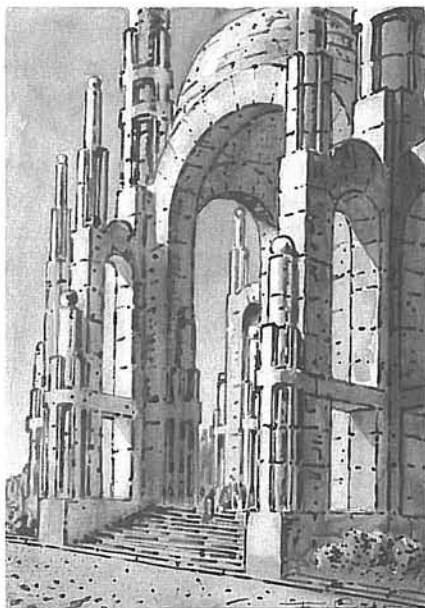
Elies Rogent i Amat (1821-1897), acadèmic d'ençà del 8 de febrer de 1852, va ser l'impulsor del neogoticisme des de la seva càtedra a l'Escola Provincial d'Arquitectura de Barcelona i ell mateix construí edificis tan característics dintre l'estil com la Universitat Literària (1863-1899) o el Seminari Conciliar (1878-1880). Però on mostrà més clarament aquest tarannà romàntic va ser en les tasques de restauració de la capella del Palau (1859 i 1868), en el projecte de

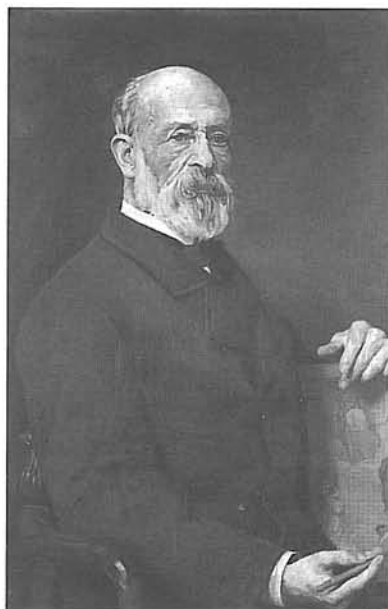
Josep Casademunt. Plànol de l'interior de l'església de Santa Caterina de Barcelona.

restauració integral de la Catedral de Tarragona, amb August Font i Carreras, (1886) i sobretot en la del monestir de Santa Maria de Ripoll (1886), el més clar exemple de neomedievalisme romànic de caràcter evidentment romàntic. A l'arxiu de l'Acadèmia de Sant Jordi es conserven, enquadernats, dos projectes per a la restauració de Santa Maria de Ripoll. Un d'ells delineat damunt paper tela i l'altre sobre paper cànson, molt interessant perquè incorpora el projecte de decoració pictòrica de Claudi Lorenzale i Sugrañes (1816-1889), acadèmic des del 3 de novembre de 1850, i un dels més típics representants de la pintura romàntica. Incidentalment cal mencionar aquí un altre projecte de decoració pictòrica de Ripoll feta per l'arquitecte Francesc de Paula Nebot i Torrents (1883-1965), acadèmic des del 9 d'abril de 1940, conservat en l'arxiu del seu nebot, Leopold Gil i Nebot, també arquitecte, i acadèmic des del 25 de març de 1992.

Francesc de Paula del Villar i Lozano (1828-1901), arquitecte, successor d'Elies Rogent a la direcció de l'Escola d'Arquitectura, va ser acadèmic el primer de maig de 1853 i arquitecte diocesà de Barcelona. Va fer el primer projecte neogòtic del Temple Expiatori de la Sagrada Família el 1877 i en començà les obres el 19 de març de 1882, fins la seva renúncia a la direcció dels treballs, l'abril de 1884. Va aixecar els plànols del monestir de Santa Maria de Jerusa-

Francesc de Paula Nebot.
Arquitectura colosal. Aquarel·la sobre paper. Núm. inv. 746 RACBASJ.

Antoni Caba.
Retrat de Claudi Lorenzale. Oli sobre tela. Núm. inv. 248 RACBASJ.

lem, demolit els anys 1868 i 1869. La col·lecció d'aquests dibuixos es conserva a l'Arxiu de l'Acadèmia de Sant Jordi i conté divuit plànols amb plantes, alçats, seccions i molts detalls que permeten conèixer l'estat del monument poc abans de la seva demolició. El claustre el va demuntar el propi Villar i el situà al Col·legi de Sant Miquel al carrer de Rosselló, on serveix de pati d'esbarjo dels estudiants. També construï l'església neogòtica del col·legi al xamfrà de Rosselló i Muntaner, església que va ser totalment destruïda el juliol de 1936. Els plànols d'aquesta església són l'únic testimoni gràfic que en resta actualment.

Joan Torras i Guardiola (1827-1910), acadèmic d'ençà del 6 de gener de 1856, va ser l'autor de l'església del col·legi de Jesús-Maria de Sant Andreu del Palomar (1879) i, molt probablement, de la del carrer de Méndez Núñez de Tarragona (1880) per a la mateixa Congregació. Ambdues de pulcre estil neogòtic. Per a l'Acadèmia va fer l'aixecament dels plànols de l'església i claustre de Santa Maria de Jonqueres. Degudament enquadernats els plànols, delineats damunt paper tela, es troben a l'arxiu de l'Acadèmia. L'església de Jonqueres va ser enderrocada per ordre dels revolucionaris de 1868 i després reinstal·lada al carrer d'Aragó com a parròquia de la Immaculada Concepció. El claustre es traslladà posteriorment però se'n muntà solament una part. Cal tenir en compte que l'arquitecte Miquel Garriga i Roca, el qual no va ser acadèmic, va fer també un complet aixecament de plànols del monestir de Jonqueres, l'any 1864. Els plànols es conserven a l'arxiu de la Societat Econòmica d'Amics dels Països i van ser publicats a l'Anuari de l'Associació d'Arquitectes de Catalunya l'any 1899.

Un altre arquitecte acadèmic va ser Josep Simó i Fontcuberta, des del 7 de març de 1869, autor de l'església de Sant Francesc de Paula i d'una restauració a Sant Pere de les Puel·les. També Antoni Rovira i Rabassa (1845-1919), acadèmic d'ençà el 13 de gener de 1870, deixà mostra del seu romanticisme en l'església parroquial de Les Corts de Sarrià (1894-1896), per bé que la seva tasca més important va ser la docència de l'Estereotomia de la Pedra, del Ferro i de la Fusta, així com la Geometria Descriptiva i la Gnomònica, assignatures de les que va ser catedràtic a l'Escola d'Arquitectura.

Leandre Serrallach i Mas (1837-1890), acadèmic des del 13 de maig de 1877, va ser professor de construcció a l'Escola d'Arquitectura i autor del convent de les Carmelites de la Caritat a Vic.

Un bon representant del romanticisme neogòtic va ser l'arquitecte Josep Oriol Mestres i Esplugas (1815-1895), arquitecte de la catedral i acadèmic des del 19 de febrer de 1892. El 1864 va dirigir l'aixecament dels plànols de la catedral de Barcelona, una extraordinària sèrie de quaranta-vuit dibuixos sobre paper tela que es conserven en una luxosa enquadernació de pell amb sivelles d'argent a l'arxiu de la Casa de la Traça de la Catedral de Barcelona. A més projectà el 1860, el 1864 i el 1882 diverses solucions per a la façana de la catedral, el més romàntic i neogòtic projecte a la ciutat de Barcelona. En aquest afer hi intervingué també el senyor Manuel Girona i Arafel, autor de diversos projectes de façana i cimbori inspirats en el dibuix del mestre Carlí Galtés (1408), conservat a l'Arxiu Capitular. De fet la façana construïda entre 1887 i

Eusebi Arnau.
Retrat de Lluís Domènech i Montaner. Bronze. Núm. inv. 30 RACBASJ.

1890 va ser la de Girona, signada per Oriol Mestres. Joan Martorell i Montells presentà el 1882 un altre projecte que la Reial Acadèmia de Sant Fernando de Madrid no acceptà i també August Font i Carreras, Elies Rogent i Amat i Josep Artigas i Ramoneda (1839-1911), acadèmic des del 3 d'abril de 1898 i ajudant de Rogent a les obres de Ripoll presentaren un projecte en col·laboració amb Oriol Mestres el 1882. Finalment la reforma del frontis entre, 1890 i 1895 i el cimbori, construït entre 1906 i 1912 foren obra d'August Font i Carreras (1846-1924), arquitecte de la Catedral d'ençà de 1895 i acadèmic des del 18 de febrer de 1894. Oriol Mestres va ser el cinquè arquitecte de la catedral de la mateixa família i pare d'Apel·les Mestres i Oñós (1854-1936), poeta i músic d'apassionat romanticisme autor el 1902 del llibret «La casa vella» on descriu la casa dels Mestres al costat del Fossar de la Seu, ara plaça de Sant Felip Neri, i l'ambient viscut pel seu pare i avi en torn de la catedral i els projectes de nova façana romàntica. Apel·les Mestres i Oñós va ser acadèmic des del 15 de juny de 1923 i llegà a l'arxiu acadèmic gran part dels projectes i dibuixos del seu pare, de vital importància per entendre l'arquitectura de l'època.

Una personalitat gegantina de l'arquitectura romàntica catalana va ser Lluís Domènech i Montaner (1846-1924), acadèmic des del 19 de maig de 1901,

per bé que va ser el modernisme l'estil que caracteritza la seva arquitectura. Però l'interès que sentí per la ceràmica antiga, pels ferros forjats medievals i, en general, per l'arquitectura romànica i la gòtica, el fan ser un romàntic complet. El seu estudi sobre l'heràldica catalana i el llibre sobre arquitectura i història del monestir de Poblet, així ho acrediten. Obres com la restauració del castell de Santa Florentina, a Canet de Mar, o el projecte de les tombes reials a la catedral de Tarragona són bons exemples de romanticisme historiogràfic.

Bonaventura Bassegoda i Amigó (1862-1940) no va ser acadèmic fins el 16 de febrer de 1902 però el seu caràcter es mostrà clarament des de la infància amb els seus llibres de poesies i les seves obres escèniques, d'un exaltat romanticisme palesat en els diferents guardons que obtingué als Jocs Florals. El 1895 publicà una monografia sobre la capella reial de Santa Àgata, on s'inclou un complet aixecament de plànols, els originals dels quals, però no s'han conservat. Molt més tard, entre 1925 i 1927, publicà els dos volums sobre Santa Maria del Mar amb les plantes, alçats i seccions de l'església, els originals dels quals són a l'arxiu de l'Acadèmia de Sant Jordi. L'obra arquitectònica és, molt freqüentment, modernista però en edificis com la casa Rocamora al passeig de Gràcia (1919) o a l'església de Matadepera (1917), el neogoticisme romàntic hi és present. A l'Acadèmia es conserva complet l'arxiu de projectes d'aquest arquitecte i del seu germà Joaquim.

També Enric Sagnier i Villavecchia (1858-1931), acadèmic des del 2 d'abril de 1911, digne representant del modernisme, es serví de les formes neogòtiques al llarg de tota la seva carrera, com és el cas del Santuari de Pompeia, a la Diagonal, o del palau de les Diputacions a l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929.

Un cas singular és el de Manuel Vega i March (1871-1931), acadèmic d'ençà del 14 de juny de 1913, professor de l'escola d'Arts Aplicades i impulsor de la revista «Arquitectura y Construcción» publicada entre 1897 i 1923, cabdal per a conèixer aquest llarg període de l'arquitectura.

El 1909 va guanyar el concurs de projectes per a la gran església d'estil neogòtic de San Juan de Arucas, a l'illa de Gran Canaria, construïda amb pedra volcànica negra i encara no enllestida del tot. Els plànols originals són a l'arxiu parroquial d'Arucas. És un enorme i monumental edifici dintre de les més pures normes del neogoticisme romàntic a la manera de Viollet-le-Duc.

Josep Font i Gumà (1859-1922), col·laborador de Lluís Domènech i Montaner i acadèmic des del 29 de març de 1920, va ser l'estudiós de la ceràmica antiga i, el 1905, publicà el llibre «Rajoles catalanes i valencianes», indispensable pel coneixement d'aquestes peces de l'arqueologia lligada a l'arquitectura. Les il·lustracions del llibre, fetes per l'autor i pel seu col·lega Antoni Maria Gallisà i Soqué, són admirables. Regalà la col·lecció a Vilanova i La Geltrú i ara es pot admirar al castell de La Geltrú, restaurat per ell mateix.

Joaquim Bassegoda i Amigó (1854-1938) va ser elegit acadèmic el 21 d'abril de 1925. Va ser catedràtic de construcció a l'Escola d'Arquitectura, profund coneixedor de l'arquitectura gòtica i autor de publicacions sobre aquest tema a les Acadèmies de Sant Jordi i de Ciències i Arts de Barcelona. El 1899

Josep Clarà, Retrat de J. Puig i Cadafalch. Bronze. Núm. inv. 98 RACBASJ.

l'Associació d'Arquitectes de Catalunya publicà el seu estudi sobre «La Catedral de Girona», treball que conté l'aixecament dels plànols de l'edifici. Els originals però, s'han perdut. A la colònia fabril de Can Bros, a Martorell, hi bastí, el 1895, l'església, clarament neogòtica, de Sant Joan Baptista.

Un gran arquitecte del període modernista, Josep Puig i Cadafalch (1876-1967), acadèmic des del 30 de juny de 1932, pot ser titllat de romàntic en moltes de les seves obres i pel que fa al neogotisme només cal recordar el fastuós projecte per l'església de Ntra. Sra. de Luján a la República Argentina. Els seus estudis sobre art medieval mostren igualment un interès extraordinari per l'arquitectura més admirada pels romàntics.

El darrer dels arquitectes acadèmics, que pot ser considerat com un romàntic, és Alexandre Soler i March (1874-1949), elegit a l'Acadèmia el 9 d'abril de 1940. Estudiós del sepulcre de Santa Eulàlia a la catedral de Barcelona, professor i director de l'Escola d'Arquitectura i restaurador de Santa Maria de l'Aurora de Manresa, autor del Tema VI sobre l'Urbanisme en relació als monuments històrics al II Congrés d'Arquitectes de Llengua Catalana, a Tarragona el 1935, i de diverses obres civils neogòtiques al Berguedà i al Bages.

No es tracta en aquest article de fer consideracions estètico-filosòfiques sobre el romanticisme dels arquitectes de l'Acadèmia de Sant Jordi. S'ha inten-

tat fer una relació dels treballs més interessants d'aquests professionals en relació amb el moviment romàntic. Però és bo observar com, ultra els treballs arquitectònics, la majoria dels arquitectes referits feren incursions als camps de la recerca històrica, de l'estudi de les tradicions artesanes dels oficis relacionats amb l'arquitectura, en l'excursionisme científic, etc. El darrer *Butlletí* de l'Acadèmia de Sant Jordi publica el quadern d'apunts de les excursions de Domènech i Montaner al llarg de l'any 1893. La seva lectura demostra l'interès romàntic i apassionat de Domènech per l'art gòtic i romànic i la voluntat de conèixer els monuments de ben aprop i en relació amb el període històric en que foren construïts.

Els arquitectes acadèmics que van ser professors de l'Escola d'Arquitectura, més enllà de la pura docència, realitzaren treballs importants d'investigació de l'arquitectura medieval. Domènech dirigí la monumental *Història de l'Art de Montaner i Simon* amb text de Puig i Cadafalch (1886-1901), la famosa «Arquitectura romànica de Catalunya» (1909-1917) de Puig i Cadafalch, en col·laboració amb Antoni de Falguer i Josep Goday i Casals, aquest darrer acadèmic des del 18 de febrer de 1932, representà una definitiva aportació al coneixement de l'art medieval. Molts dels arquitectes acadèmics col·laboraren a més amb les altres institucions culturals de tipus romàntic aparegudes a Catalunya el segle XIX. La Societat Econòmica d'Amics del País, on hi aportaren treballs F. de P. del Villar i Lozano i Oriol Mestres Esplugas. La Societat Artística i Arqueològica, amb estudis de B. Bassegoda i Amigó, El Centre Excursionista de Catalunya, La Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona de la que foren numeraris Oriol Mestres i Esplugas, August Font i Carreras, Joaquim Bassegoda i Amigó, F. de P. del Villar i Lozano i Leandre Serrallach i Mas, el Cercle Artístic de Sant Lluç, l'Institut d'Estudis Catalans, l'Ateneu Barcelonès, la Comissió Provincial de Monuments, de l'arxiu de la qual en té ara cura l'Acadèmia de Sant Jordi, i l'Associació d'Arquitectes de Catalunya.

Precisament aquesta Associació nomenava cada any un ponent per tal que estudiés un determinat monument, el qual era visitat corporativament pels arquitectes, que coneixen de boca del ponent l'estudi històric i arqueològic realitzat al llarg de l'any. Així es redactaren els treballs d'Elies Rogent sobre Sant Llorenç del Munt, publicat el 1900, l'Arquitectura de Barcelona d'ençà del Renaixement (1901) i Sant Cugat del Vallès (1905). De Leandre Serrallach i Mas sobre els Monuments romans de Tarragona (1886), de Joaquim Bassegoda i Amigó, sobre la capella de Santa Àgata (1895), Impressions d'un viatge a Roma (1903), Excursió a Palma de Mallorca (1912). Per terres de Guipúscoa (1916), Santa Maria de la Mar (1920), el monestir de Pedralbes (1922) i la biografia d'Elies Rogent (1929), d'August Font i Carreras sobre la Catedral de Barcelona (1901), d'Enric Sagnier sobre el palau de Justícia (1899) i de Joan Torras i Guardiola sobre l'elaboració del ferro (1899) i la bastida del monument a Colom (1901).

Totes aquestes activitats es complementen amb les publicacions editades per la pròpia Acadèmia de Sant Jordi, que contenen Actes de les Sessions pú-

bliques amb els parlaments dels acadèmics, discursos d'ingrés de nous numeraris, necrologies dels arquitectes difunts i treballs d'investigació diversa.

Si s'entén el romanticisme com una tendència, especialment literària, de rebuig de les idees clàssiques i una atenció a les formes i pensaments de l'Edat Mitjana i es tracta de traslladar aquesta idea al camp de l'arquitectura, resulta evident que els arquitectes acadèmics que, en el seu origen foren deixebles de l'estricta neoclassicisme d'Antoni Celler i Azcona (1775-1835), primer director de l'Escola de Llotja, trencaren ben aviat amb aquestes ensenyances i es llençaren a l'estudi del romànic i el gòtic amb la seva incorporació a les tendències constructives neoromàniques i neogòtiques. A l'Acadèmia de Sant Jordi es conserven els projectes dels deixebles de Celles entre 1819 i 1835, tots neoclàssics en el més estricte sentit de la paraula, però també els arxius de Mestres, Villar o Torras, en els quals els aixecaments de plànols de monuments medievals dominen sobre cap altre intent d'estudi d'estil arquitectònic. Si a tot això hom hi afegeix les nombroses publicacions de tipus poètic i arqueològic dels arquitectes acadèmics, s'arriba a la conclusió que per estudiar degudament el romanticisme de l'arquitectura catalana del segle XIX, res millor que visitar l'arxiu i la Biblioteca de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, instal·lada, des de la seva constitució, el dia de la Mare de Déu de Montserrat de 1850, al segon pis de la Casa Llotja de Mar.

Com que a més de la dels arquitectes, l'Acadèmia compta amb les seccions d'escultura, pintura, arts sumptuàries i música i té cura d'un important museu d'obres de les darreries del segle XVIII i del segle XIX, l'ambient que es respira a la sala d'actes, a la de sessions, a la de guixos, a la biblioteca, al despatx de presidència i als passadissos de l'Acadèmia, és fortament romàntic, atmosfera que s'ha mantingut entre altres coses perquè una de les missions de l'Acadèmia, ultra protegir i fonamentar les belles arts al Principat de Catalunya, és la de defensar el patrimoni artístic català, empresa de per si romàntica i a vegades perillosa, per tenir que defensar edificis i obres d'art que certament resulten incòmodes als urbanistes, arquitectes i especuladors que pensen més en el seu lluïment personal o en l'enriquiment dels seus cabals que no pas en la bellesa i la història continguda en edificis i obres d'art.

L'Acadèmia de Sant Jordi ha treballat sempre en benefici de les arts «ex gratia et amore», actitud declarada i obertament romàntica.

De tot això s'infereix que Antoni Gaudí Cornet mai va ser acadèmic, ni mai li va passar pel cap de ser-ho. No anava amb el seu tarannà reservat i poc amic de reunions i discussions. Ell estigué inscrit en el cercle de Joan Martorell i Montells, el qual tampoc accedí mai a l'Acadèmia possiblement per l'enemiga tant de Francesc de P. del Villar, primer arquitecte de la Sagrada Família, com d'Oriol Mestres, arquitecte de la catedral.

Gaudí mai no va entrar a l'Acadèmia en vida, però d'ençà de 1994, el seu bust, retrat fet per Joan Matamala i Flotats el 1927, poc després de la mort del mestre, figura, fos en bronze, en el despatx de la presidència de l'Acadèmia. D'aquesta manera s'ha fet justícia, de manera tardana, però amb la millor bona fe del món.

Bibliografia

- JOAN BASSEGODA I NONELL, *L'arquitecte Josep Casademunt*, «Butlletí», IV-V. Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi, Barcelona, 1990-1991.
- , *El convento de Santa Catalina*, «De re restauratoria», vol. I. Escuela Técnica Superior de Arquitectura, Barcelona, 1972.
- , *El projecte no realitzat de la catedral de Tarragona*, «Boletín», XLIII, Real Academia de Buenas Letras, Barcelona 1993.
- , *L'arquitecte F. de P. Villar i Loano*, «Temple», any CXVIII, Barcelona, gener-febrer i març-abril de 1984.
- , *L'església de Ntra. Sra. del Sagrat Cor a Tarragona*, «Temple», any XXXVIII, Barcelona, novembre-desembre de 1994.
- , *La parròquia de la Immaculada Concepció*, «Butlletí», I. Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona, 1993.
- , *Aproximación a Gaudí*, Editorial Doce Calles, Aranjuez, 1992.
- MARCOS MEJÍA LÓPEZ. *Los Bassegoda. Arquitectura de Barcelona para el mundo*, «Gausí Club», n. 11, 12 y 13. Barcelona, diciembre de 1993, julio de 1994 y diciembre de 1994.
- APEL·LES MESTRES, *La casa vella*, Barcelona, 1902.
- JOAN BASSEGODA I NONELL, *Els dies i les obres a la catedral de Barcelona*, Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, Barcelona, 1995.
- LLUÍS DOMÈNEC I MONTANER, *Les excursions de 1893*, «Butlletí», VII-VIII, Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, Barcelona, 1994-1995.
- Catàleg de publicacions (1857-1993)*, Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, Barcelona, 1993.
- Llibre d'Actes de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi. Anys 1965-1995.*